

XIX.Yüzyılda Yabancı Dillerde Yazılmış Türkçe Öğretim Kitaplarında Sayı Öğretimi¹

Ayşe AFACAN SÜĞÜMLÜ²

Niyet BAHŞİ³

Öz

Bu çalışmada, XIX.yüzyılda yabancı dillerde yazılmış Türkçe öğretim kitaplarında sayıların öğretimi incelenmiştir. Araştırmanın amacı; söz konusu kitaplarda sayı öğretiminin hangi başlıklar altında ele alındığını; asıl, sıra, kesirli ve üleştirme sayıların hangi biçimlerde sunulduğunu ve sayı öğretiminde Türkçenin yapısal ve dil bilgisel özelliklerine ne ölçüde yer verildiğini ortaya koymaktır. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi desenine göre yürütülmüştür. Araştırma kapsamında XIX. yüzyıla ait İngilizce, Almanca ve Fransızca yazılmış otuz üç Türkçe öğretim kitabı incelenmiş; veriler, betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Araştırma bulguları, sayı öğretiminin kitaplarda genellikle ayrı bir bölüm altında verildiğini ancak başlıklandırma ve konumlandırma açısından birlik göstermediğini ortaya koymaktadır. Asıl ve sıra sayılarında rakamla gösterim ve okunuşun öne çıktığı; kesir ve üleştirme sayılarında ise anlam verme ve paylaşırma ilişkilerinin daha belirgin olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca sayı öğretiminde tekil-çoğul yapısı, çoğul ekleri, “bir” sayısının kullanımı ve ebcet hesabı gibi yapısal ve dil bilgisel unsurlara yer verildiği görülmüştür. Ölçü ve miktar bildiren sözcüklerin yoğun kullanımı ise sayı öğretiminin günlük yaşamla ilişkilendirildiğine işaret etmektedir. Elde edilen sonuçlar, XIX. yüzyılda yabancılara Türkçe öğretiminde sayı öğretiminin çok yönlü bir yapıya sahip olduğunu ancak incelenen kitaplarda sayıların ele alınış ve sunuluş biçimleri açısından ortak bir öğretim düzeninin bulunmadığını ortaya koymuştur.

Anahtar kelimeler: *Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi, Türkçe öğretim kitapları, sayı öğretimi.*

¹ Bu çalışma, 23-25 Ekim 2025 tarihleri arasında Bartın Üniversitesi tarafından düzenlenen 17. Dünya Dili Türkçe Sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Dr. Milli Eğitim Bakanlığı, afacanayseugumlu@gmail.com ORCID: 0000-0002-6772-9598

³ Doç. Dr. Milli Eğitim Bakanlığı, niyet.bahsi@inonu.edu.tr ORCID: 0000-0002-9115-5432

Kaynak gösterme: Afacan Süğümlü, A. ve Bahşi, N. (2026). XIX. yüzyılda yabancı dillerde yazılmış Türkçe öğretim kitaplarında sayı öğretimi. *Aydın TÖMER Dil Dergisi*, 11(2), 657-689.

Geliş tarihi: 11.01.2026 – 12.08.2026

Doi: 10.17932/IAU.TOMER.2016.019/tomer_v011i20013

The Teaching of Numbers in Turkish Language Teaching Books Written in Foreign Languages in the 19th Century

Abstract

This study examines the teaching of numbers in Turkish language teaching books written in foreign languages in the 19th century. The aim of the study is to identify how number teaching is structured in these books, under which headings cardinal, ordinal, fractional, and distributive numbers are presented, and how the structural and grammatical features of Turkish are addressed in number teaching. The research was conducted using a qualitative document analysis design. A total of 33 Turkish language teaching books written in the 19th century were analyzed, and the data were examined through descriptive analysis. The findings reveal that number teaching is generally presented as a separate section in the books; however, there is no uniformity in headings and placement. While cardinal and ordinal numbers are primarily taught through numerals and pronunciation, fractional and distributive numbers are more frequently supported by meaning-based explanations. In addition, structural and grammatical features such as singular–plural distinction, plural suffixes, the use of *bir* as an indefinite article, and the abjad (ebcet) system are included in number teaching. The frequent use of words denoting measurement and quantity suggests that number teaching was associated with everyday life. The findings reveal that number teaching in the teaching of Turkish to foreigners in the nineteenth century had a multifaceted structure; however, there was no common instructional pattern among the books examined in terms of how numbers were addressed and presented.

Keywords: *Teaching Turkish as a foreign language, Turkish teaching books, teaching numbers.*

Giriş

Türkçenin tarihsel süreçte farklı coğrafyalarda konuşulan ve öğretilen bir dil hâline gelmesi, farklı toplumlarla kurulan siyasal, ekonomik ve kültürel etkileşimlerin bir sonucudur (Ergin, 2007). Bu etkileşimler doğrultusunda Türkçe yalnızca iletişim aracı olarak değil, aynı zamanda öğretimi yapılan bir dil olarak çeşitli amaçlarla hazırlanan öğretim kitapları aracılığıyla aktarılmıştır. Bu kitaplar; Türkçenin ses, biçim ve söz varlığı özelliklerinin yanı sıra temel dil bilgisel kategorilerin öğretimine de yer vermiştir.

Yabancı dil öğrenimi yalnızca kelime ve dil bilgisi kurallarının edinilmesiyle sınırlı olmayıp, dilin kullanım alanlarını ve işlevlerini de kapsayan bir süreci içermektedir (Bölükbaş ve Keskin, 2010). Bu bağlamda dil, kültürel unsurları yansıtan bir yapı olmasının yanı sıra gündelik yaşamda kullanılan temel kavramsal alanların da öğretimini gerekli kılmaktadır. Bu nedenle tarihsel Türkçe öğretim kitaplarında sayı öğretiminin nasıl ele alındığı, dönemin dil öğretim anlayışını anlamak açısından önemli bir gösterge niteliği taşımaktadır.

Yabancılar Türkçe öğretimi, tarih boyunca Türk kültürünün ve medeniyetinin etki alanının genişlemesine paralel olarak gelişmiş; farklı toplumlarla kurulan siyasal, ekonomik ve kültürel ilişkiler sonucunda doğal bir ihtiyaç hâlini almıştır. Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine ilişkin ilk sistemli çalışmaların Kaşgarlı Mahmud'un *Dîvânü Lugâti't Türk* adlı eseriyle başladığı, alan yazında genel kabul gören bir görüştür (Gültekin, 2017). Bu eserden sonra Karahanlı, Harezmi, Kıpçak ve Osmanlı dönemlerinde Türkçenin yabancılar için öğretimine yönelik çeşitli eserler kaleme alınmaya devam etmiştir. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasî ve ekonomik açıdan güçlü olduğu on altıncı ve on yedinci yüzyıllarda Avrupalıların Türkçeye olan ilgisi artmış; bu ilgi, Türkçe öğretim kitaplarının sayısındaki çoğalma ile somutlaşmıştır (Açık, 2012). Bu tarihsel birikim, XIX. yüzyılda yabancı dillerde yazılmış Türkçe öğretim kitaplarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Sayılar; dilin temel kavramsal alanlarından biri olmasının yanı sıra ölçme, paylaşma, sıralama ve nicelik bildirme gibi işlevleriyle günlük iletişimin vazgeçilmez unsurları arasında yer almaktadır. Bu yönüyle sayı öğretimi yalnızca biçimsel bir dil bilgisi konusu olarak değil anlam ve kullanım boyutlarıyla birlikte ele alınması gereken bir alan olarak değerlendirilmektedir. Sayıların hangi sunum biçimleriyle öğretildiği, dil öğretim anlayışını

ve hedef kitlenin ihtiyaçlarına yönelik yaklaşımı yansıtmaları bakımından önem taşımaktadır. Dolayısıyla sayı öğretimi, dil öğretim materyallerinin yapısını ve pedagojik yönelimini anlamada işlevsel bir gösterge niteliği taşımaktadır.

Bu durum, sayı öğretiminin yalnızca güncel öğretim uygulamalarıyla değil, tarihsel öğretim materyalleri üzerinden de incelenmesini gerekli kılmaktadır. Özellikle yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin tarihsel süreci dikkate alındığında sayıların öğretim biçimlerinin dönemin dil anlayışını ve öğretim hedeflerini yansıttığı görülmektedir. Osmanlı Dönemi'nden itibaren farklı coğrafyalarda ve amaçlarla hazırlanan Türkçe öğretim kitapları, Türkçenin ses, biçim ve söz varlığı özelliklerinin yanı sıra temel dil bilgisel kategorilerin öğretimine de yer vermiştir. Bu bağlamda sayılar hem Türkçenin yapısal özelliklerini yansıtmaları hem de günlük kullanımda taşıdığı işlevsellik nedeniyle öğretim kitaplarında önemli bir yer tutmuştur. Araştırma kapsamında ele alınan XIX. yüzyıldaki yabancılara Türkçe öğretimi süreci incelendiğinde ise bu dönemde Batı'da Türk dili üzerine yapılan çalışmaların artmasında sosyo-kültürel, ekonomik, siyasî ve askerî etkenlerin belirleyici olduğu görülmektedir (Özdemir, 2005). Oryantalizm akımıyla birlikte Doğu toplumlarını tanıma isteği, sömürgecilik faaliyetleri ve Osmanlı Devleti'nin Avrupa siyasetindeki konumu, Türkçeye ve Türkoloji çalışmalarına olan ilgiyi artırmıştır. Tanzimat Dönemi'nden sonra Batılı Türkologların Türkçeye yönelik çalışmaları yoğunlaşmış; XIX. yüzyıl, Türkçenin bilimsel yöntemlerle incelenmeye başlandığı bir dönem hâline gelmiştir. Bu süreçte hazırlanan Türkçe öğretim kitapları, dönemin dil anlayışını ve öğretim yaklaşımlarını yansıtan temel kaynaklar olarak değerlendirilmektedir (Oral, 2004).

Geçmiş dönemlerde kaleme alınan Türkçe öğretim eserlerinin çeşitli yönlerden incelenmesi, hem Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan yaklaşım ve uygulamaların tarihsel gelişimini ortaya koymakta hem de bu eserlerde kullanılan teknik ve materyaller aracılığıyla dönemin dil öğretimi anlayışına ilişkin önemli bilgiler sunmaktadır. Nitekim tarihsel süreçte yabancılara Türkçe öğretmek amacıyla hazırlanmış eserleri farklı açılardan ele alan çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Afacan Süğümlü (2023), Tanzimat'tan Cumhuriyet'e uzanan süreçte yabancılar tarafından yazılmış Türkçe öğretim kitaplarını gramer, diyalog, alıştırma, metin ve söz varlığı gibi farklı yönlerden karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Afacan Süğümlü ve Yıldız (2024) ise tarihsel Türkçe öğretim kitaplarında Türk

lehçe ve ağızlarının görünümünü terminoloji, adlandırma ve sınıflandırma açısından ele almıştır. Yalap ve Kılıç (2021) da Abu Said tarafından hazırlanan *Turkish Self-Taught or the Dragoman for Travellers in the East* adlı eseri 19. yüzyıl bağlamında inceleyerek eserin dil bilgisi, diyalog, kelime öğretimi ve sözlük içeriğine ilişkin değerlendirmelerde bulunmuştur. Araştırmacılar ayrıca eserde sayı sıfatlarının “Rakamlar” başlığı altında ele alındığını belirlemiştir. Bununla birlikte mevcut çalışmaların tarihsel Türkçe öğretim kitaplarını genel dil bilgisi özellikleri, söz varlığı, lehçe ve ağızların görünümü ya da belirli eserlerin içerik özellikleri bakımından ele aldığı; sayı öğretiminin ise bağımsız bir araştırma problemi olarak sınırlı düzeyde incelendiği görülmektedir. Özellikle sayıların hangi başlıklar altında ele alındığı, sayı türlerinin nasıl sınıflandırıldığı ve sunulduğu, öğretimde hangi örnek ve alıştırmalardan yararlanıldığı ve sayıların Türkçenin yapısal ve dil bilgisel özellikleriyle nasıl ilişkilendirildiği konularının farklı eserler üzerinden karşılaştırmalı ve sistematik biçimde incelenmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu durum, tarihsel Türkçe öğretim kitaplarında sayı öğretiminin ayrıca ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

Sayılar, temel söz varlığının önemli unsurlarından biri olmasının yanı sıra günlük yaşamda nicelik bildirme, ölçme, sıralama ve paylaşırma gibi çeşitli işlevler üstlenmektedir. Temel kelimeler, bir dilin başka dillerle olan bağlantısını belirlemede veya yeni bir dilin öğrenilmesi sürecinde ihtiyaç duyulan söz varlığı unsurları arasında yer almaktadır. Aksan (2011), bir, iki, beş, on, yüz ve bin gibi sayı adlarını temel söz varlığı kapsamında değerlendirmekte ve bu sözcüklerin tarihsel süreçte görece az değişime uğrayan dil unsurları arasında bulunduğuna dikkat çekmektedir. Benzer biçimde Şenaysoy (2016), sayı adlarının diller arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde dikkate alınan önemli unsurlardan biri olduğunu belirtmektedir. Bu bakımdan sayıların yalnızca nicelik bildiren dilsel unsurlar olmadığı, aynı zamanda dillerin tarihsel ve kültürel özelliklerini yansıtan bir söz varlığı alanı oluşturduğu söylenebilir.

Bu araştırmada, söz konusu araştırma boşluğundan hareketle XIX. yüzyılda farklı yabancı dillerde kaleme alınmış Türkçe öğretim kitaplarında sayı öğretiminin nasıl yapılandırıldığı incelenmektedir. Çalışmada sayıların eserlerde hangi başlıklar altında ele alındığı; asıl, sıra, kesirli ve üleştirme sayılarının hangi biçimlerde sunulduğu; sayı öğretiminde kullanılan örnek ve alıştırmalar ile Türkçenin yapısal ve dil bilgisel özelliklerinin sayı öğretimine nasıl yansıtıldığı karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır. Böy-

lece çalışma, tarihsel Türkçe öğretimi araştırmalarında daha önce farklı çalışmalar içerisinde sınırlı biçimde değinilen sayı öğretimini doğrudan araştırma konusu hâline getirerek, XIX. yüzyılda yabancılara Türkçe öğretiminde sayıların öğretim biçimlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu yönüyle çalışma; tarihsel Türkçe öğretimi alanında sayı öğretimine ilişkin önemli bir boşluğu doldurmayı amaçlamakta, yabancılara Türkçe öğretiminin tarihsel seyrini anlamaya ve günümüz uygulamalarına kuramsal bir zemin sunmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda araştırmada, aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Sayıların öğretimi, Türkçenin yapısal ve dil bilgisel özellikleri incelenen kitaplarda nasıl verilmiştir?
2. Sayı öğretimi bölümü, incelenen kitaplarda hangi başlıklandırma biçimleriyle sunulmuştur?
3. Asıl sayılar, incelenen kitaplarda rakamla gösterim, sözel gösterim ve anlamlandırma bakımından nasıl verilmiştir?
4. Sıra sayıları, incelenen kitaplarda rakamla gösterim, sözel gösterim ve anlamlandırma bakımından nasıl verilmiştir?
5. Üleştirme sayıları, incelenen kitaplarda rakamla gösterim, sözel gösterim ve anlamlandırma bakımından nasıl verilmiştir?
6. Kesir sayıları, incelenen kitaplarda rakamla gösterim, sözel gösterim ve anlamlandırma bakımından nasıl verilmiştir?
7. İncelenen kitaplarda sayı öğretiminde kullanılan ölçü ve miktar bildiren sözcükler hangileridir?
8. İncelenen kitaplarda sayı öğretimine ilişkin, temel sayı türlerinin öğretimi dışında hangi özel kullanım ve öğretim uygulamalarına yer verilmiştir?

Yöntem

Bu çalışmada XIX. yüzyılda İngilizce, Fransızca ve Almanca olarak yazılan yabancılara Türkçe öğretmek amacıyla hazırlanan kitaplardaki sayıların öğretimi kısımları incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2016), araştırma kapsamındaki olgulara ilişkin bilgileri içeren yazılı belgelerin analiz edilmesi sürecini “doküman incelemesi” olarak nitelendirmektedir. Doküman incelemesi, önceden var olan ya da oluşan materyallerin kullanılmasına yönelik bir tekniktir (Scott ve Morrison, 2005). Araştırmada farklı dillerde (İngilizce, Almanca ve Fransızca) yazılmış kitapların birlikte ele alınmasının amacı, doğrudan bir karşılaştırma yapmak

değil sayı öğretiminin 19. yüzyıldaki genel görünümünü çok yönlü biçimde ortaya koymaktır. Bu doğrultuda veriler, diller arası üstünlük ya da fark ortaya koyma amacıyla değil sayı öğretimine ilişkin eğilimleri ve yaygın uygulamaları betimlemek amacıyla değerlendirilmiştir.

Çalışma Materyali

Bu araştırmanın çalışma materyalini; XIX. yüzyılda yabancı dil olarak Türkçe öğretimi amacıyla hazırlanmış İngilizce, Fransızca ve Almanca kitaplar oluşturmaktadır. Araştırmada incelenen dokümanlar, ilgili dönemde yayımlanmış ve Türkçenin yabancılara öğretiminde kullanılmış özgün kaynaklardan oluşmaktadır. Öğretim kitapları, dil öğretiminde temel bir araç olarak hem dil bilgisel yapıların aktarılmasında hem de öğrencilerin iletişimsel yeterliliklerinin geliştirilmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Bu bağlamda araştırmanın çıkış noktası, XIX. yüzyılda İngilizce, Fransızca ve Almanca olarak hazırlanmış Türkçe öğretim kitaplarında sayı öğretiminin nasıl ele alındığını farklı eserler üzerinden bütüncül olarak incelemektir. Araştırma kapsamında on üç İngilizce, on Almanca ve on Fransızca kitap incelenmiş; bu kitaplardaki sayı öğretimine ilişkin bulgular, diller arasında bir üstünlük ya da farklılık ortaya koyma amacı taşımaksızın, dönemin sayı öğretimine ilişkin eğilimlerini ve yaygın uygulamalarını belirlemek amacıyla değerlendirilmiştir.

İncelenen kitaplar, dil öğretiminde temel bir araç olması ve dönemin öğretim anlayışını yansıtması bakımından araştırmanın temel veri kaynağı olarak değerlendirilmiştir. Çalışma materyalinin belirlenmesinde kitapların XIX. yüzyıl içerisinde yayımlanmış olması ve sayı öğretimine doğrudan ya da dolaylı biçimde yer vermesi temel ölçütler olarak esas alınmıştır.

Çalışmada öncelikle XIX. yüzyılda yabancı dillerde yazılmış Türkçe dil öğretimi kitapları taranarak bir derlem hazırlanmıştır. Bu derlem için 2024 yılı Pegem Yayınlarından çıkan *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Yabancı Dilde Yazılmış Türkçe Dil Öğretimi Kitaplarının Karşılaştırmalı İncelenmesi* adlı kitabın derleminden de yararlanılmıştır. Aşağıdaki Tablo 1'de; incelenen kitapların adları, yazıldığı yıl ve yazılış amaçları verilmiştir.

Tablo 1. İncelenen kitapların adları, yazıldığı yıl ve yazılış amaçları

	Kitap	Yıl	Yazılış Amacı
1.	DAV.GTL	1832	Maceracı öğrencilere, diplomatlara, gezginlere ve tüccarlara yol göstermek
2.	MUT.ATG	1834	Gezginlere yardımcı olmak
3.	BOYD.TING	1842	İş veya gezi nedeniyle ülkeye gelenler için yazılmıştır.
4.	BAR.APG	1854	İngiltere ile Türk Devleti'nin iyi ilişkileri nedeniyle ilkokul kitabı eksikliğini gidermek
5.	BAR.ARB	1854	İyi kitap eksikliğinden yazılmıştır.
6.	RED.OCL	1855	Yazılanların yetersizliğinden, dil öğrenmek isteyenlere, ilk kitap
7.	YAT.STG	1857	Edebiyatçılara Şark'ın hazinelerini sunmak
8.	HOPEGTL	1877	-
9.	ARN.OTG	1877	Yazılanların yetersizliğinden, dil öğrenmeye başlayanlar için
10.	SAI.TST	1877	Yeni bir sistemle dil öğretmek için
11.	MAC.ATM	1879	Siyasi ilişkilerin artmasından ve Kıbrıs'ın İngiliz kolonisi olması
12.	WELL.APG	1880	İyi bir Türkçe kitabın olmamasından
13.	RED.ASG	1884	Telaffuz ayrıntıları ve Türk dili sevgisi
14.	HIND.TPTS	1829	Alman iş insanları ve seyahat sevenler için.
15.	BERS.GTS	1839	İyi bir kitap eksikliğinden
16.	WICK.TSC	1854	Türkçe okuma parçası derleme kitabı eksikliğinden
17.	KEL.GOS	1855	Siyasi ve ticari ilişkiler
18.	WAHR.OTS	1869	Siyasi ve ticari ilişkiler
19.	PIQ.GTOU	1870	Osmanlı reformları ve ilişkilerin iyi olması
20.	FINK.TD	1872	Siyasi ve ticari ilişkiler, demiryolu yapımı
21.	MÜL.LO	1889	Yayınevi isteği
22.	MAN.MOS	1893	Edebî olarak Türk dilini anlatmak
23.	JEHT.TKG	1895	Siyasi ve ticari ilişkiler
24.	JAU.EGT	1833	Bilim insanları, çalışkan gençler ve Doğu edebiyatını filolojik açılarından ele alan kişiler için.
25.	HIND.GLT	1834	Avrupa'nın Levant ilişkilerinin yakınlaşması
26.	SCH.GTFA	1835	-
27.	RED.GRLO	1846	Yazılanların yetersizliğinden. Âlimlere, meraklılara
28.	PFIZ.GT	1847	Yazarın Türk diline ilgisi
29.	DIE.CO	1854	Siyasi ve ticari ilişkiler nedeniyle yeni başlayanlar için
30.	DUB.EGT	1856	Türk dilinin ses sistemi ön planda tutularak yazılmıştır.
31.	MAL.GFET	1860	Alıştırmalarla grameri birleştirmek
32.	MAL.GELT	1862	Kuralların sadeliği
33.	YOUS.GLO	1892	Kitabın açık, kesin ve basit oluşu

Tablo 1’de görüldüğü üzere incelenen kitapların yazılma nedenlerine bakılacak olursa kitaplardan dokuzunun artan siyasi ve ticari ilişkiler, sekinin iyi bir Türkçe gramer kitabı eksikliğinden, yedisinin edebiyatçılara dili farklı anlatma iddiası, dördünün gezginler için, ikisinin telaffuza vurgu yapmak için, birinin yazarın ilgisi, birinin yayınevi isteğiyle yazıldığı iki kitabın da yazılma nedeninin belirtilmediği tespit edilmiştir. XIX. yüzyılda yabancı dil olarak Türkçe öğretimi amacıyla hazırlanan kitaplar, farklı hedef kitlelere ve öğretim amaçlarına yönelik olarak kaleme alınmıştır. İncelenen eserlerin önemli bir bölümünün siyasi ve ticari ilişkiler, seyahat ve diplomatik gereksinimler doğrultusunda hazırlandığı; bunun yanı sıra dil öğrenmeye yeni başlayanlar, edebiyatçılar ve filolojik çalışmalarla ilgilenen okuyucular için yazılmış kitapların da bulunduğu görülmektedir. Bu çeşitlilik sayı öğretiminin tek tip bir dil bilgisi konusu olarak değil, farklı iletişimsel ve işlevsel ihtiyaçlara göre yapılandırıldığını göstermektedir. Dolayısıyla sayı öğretimine ilişkin bulgular, kitapların yazılış amaçları ve hedef kitleleri dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

Verilerin Toplanması

Bu araştırmada veriler; XIX. yüzyılda yabancı dil olarak Türkçe öğretimi amacıyla hazırlanmış İngilizce, Fransızca ve Almanca öğretim kitaplarının incelenmesi yoluyla elde edilmiştir. Araştırmaya dâhil edilecek eserlerin seçiminde belirli ölçütler esas alınmıştır. Buna göre kitapların:

1. XIX. yüzyıl içerisinde yayımlanmış olması,
2. Türkçenin yabancılara öğretimi amacıyla hazırlanmış olması,
3. Sayıların öğretimine doğrudan veya dolaylı biçimde yer vermesi ölçütleri dikkate alınmıştır.

Bu kapsamda; on üç İngilizce, on Almanca ve on Fransızca kitap belirlenmiş ve bu eserler, araştırmanın veri setini oluşturmuştur. Verilerin toplanması aşamasında kitaplarda yer alan “sayı” konusuna ilişkin bölümler belirlenmiş; bu bölümlerdeki örnekler, alıştırmalar, açıklamalar ve çeviri notları sistematik biçimde incelenmek üzere kayıt altına alınmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada analiz birimi olarak her bir kitapta sayı öğretimine ilişkin bölümler, başlıklar, açıklamalar, örnekler ve alıştırmalar esas alınmıştır. Bir kitapta sayı öğretimine ilişkin birden fazla bölüm veya örnek bulunması durumunda bu içerikler ayrı veri birimleri olarak değerlendirilmiştir. Elde edilen verilerin sistematik biçimde incelenebilmesi amacıyla araştırma

soruları doğrultusunda bir veri inceleme formu oluşturulmuştur. Formda eserin adı, yayımlandığı dil ve yıl gibi tanımlayıcı bilgilerin yanı sıra sayı öğretiminin başlıklandırılma biçimi, asıl sayılar, sıra sayıları, üleştirme sayıları, kesir sayıları, ölçü ve miktar bildiren sözcükler ile sayı öğretimine ilişkin özel kullanım ve öğretim uygulamalarına yönelik kategorilere yer verilmiştir.

Verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analizde elde edilen veriler, önceden belirlenen temalar doğrultusunda düzenlenmekte ve yorumlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu araştırmada analiz çerçevesi araştırma soruları doğrultusunda oluşturulmuş; incelenen kitaplardaki sayı öğretimine ilişkin içerikler bu çerçeveye göre kodlanmıştır. Kodlama sürecinde öncelikle ilgili bölümlerde yer alan başlıklar, açıklamalar, örnekler ve alıştırmalar incelenmiş; sayıların rakamla, okunuşla veya anlamlarıyla sunulması, sayı türlerinin ele alınış biçimleri, ölçü ve miktar bildiren sözcüklerin kullanımı ve sayı öğretimiyle ilişkili diğer uygulamalar belirlenerek ilgili kategorilere kaydedilmiştir.

Kodlama sonucunda elde edilen veriler benzer özelliklerine göre bir araya getirilmiş ve araştırma sorularıyla ilişkili temalar altında sınıflandırılmıştır. Bu doğrultuda veriler; sayı öğretiminin Türkçenin yapısal ve dil bilgisel özellikleriyle ilişkisi, sayı öğretiminin başlıklandırılması, asıl sayılar, sıra sayıları, üleştirme sayıları, kesir sayıları, ölçü ve miktar bildiren sözcükler ile sayı öğretimine ilişkin özel kullanım ve öğretim uygulamaları temaları altında değerlendirilmiştir. Bulguların sunumunda kitaplardan elde edilen veriler tablolastırılmış; gerekli durumlarda eserlerden örnekler verilerek belirlenen eğilimler açıklanmış ve yorumlanmıştır.

Analiz sürecinde kullanılan temalar, doğrudan araştırma sorularından hareketle oluşturulmuştur. Bu kapsamda veriler aşağıdaki temel temalar çerçevesinde incelenmiştir:

- Sayıların öğretiminde Türkçenin yapısal özelliklerinin (ünsüz-ünlü uyumu, eklerin kullanımı, çoğul yapıları) sunuluşu,
- Sayı öğretimi aracılığıyla diğer dil unsurlarına (zaman, ölçü, para birimleri, tarih yazımı vb.) geçiş biçimleri,
- Asıl, sıra, kesir ve üleştirme sayılarının öğretiminde benimsenen yaklaşımlar,
- Sayı öğretiminde kullanılan kültürel öğeler,
- Arapça ve Farsça kökenli sayı unsurlarının öğretimdeki yeri

Verilerin analizinde, betimsel analiz yöntemi tercih edilmiştir. Betimsel analiz; elde edilen verilerin belirlenen temalar doğrultusunda sınıflandırılması, özetlenmesi ve yorumlanmasını kapsayan bir analiz sürecidir. Bu çalışma kapsamında betimsel analiz süreci öncelikle her bir kitapta sayı öğretimine ilişkin kısımların belirlenmesiyle başlamış; ardından bu bölümler, araştırmacılar tarafından oluşturulan veri inceleme formu aracılığıyla çözümlenmiştir. Elde edilen veriler, araştırma sorularından hareketle oluşturulan temalar altında sınıflandırılmış ve bulgular bölümünde tablolar ve örneklerle desteklenerek sunulmuştur. Betimsel analizin, farklı olgu ve olaylara ilişkin özet ve düzenli bilgi sunma imkânı sağlaması nedeniyle nitel araştırmalarda sıklıkla başvurulan bir yöntem olduğu belirtilmektedir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008).

Geçerlik ve Güvenirlik

Çalışmanın geçerliğini artırmak amacıyla, araştırmaya konu olan kitaplar her iki araştırmacı tarafından bağımsız olarak incelenmiştir. Sayı öğretimine ilişkin bölümler, örnekler ve açıklamalar, sayfa numaraları belirtilerek ayrı dokümanlar hâlinde kaydedilmiştir. Daha sonra araştırmacılar bir araya gelerek sayı öğretimine yönelik temaların ve öğretim yaklaşımlarının hangi kategoriler altında değerlendirileceği konusunda görüş birliğine varılmıştır.

Kodlama sürecinde ortaya çıkan görüş birliği ve ayrışmalar karşılaştırılmış; farklı yorumların bulunduğu durumlarda üçüncü bir alan uzmanının görüşüne başvurularak uzlaşma sağlanmıştır. Bu süreç, kodlama tutarlılığını güçlendirmiş ve araştırmanın iç güvenirliliğini artırmıştır. Ayrıca analiz sürecinde kullanılan ölçütlerin açık biçimde tanımlanması ve verilerin tekrar incelenmesine imkân tanıyan şeffaf bir çalışma sürecinin benimsenmesi, araştırmanın güvenirliliğine katkı sağlamıştır.

İncelenen eserlerden doğrudan alıntılara ve temsil gücü yüksek örneklerle yer verilmesi, bulguların kanıt temelli biçimde sunulmasına olanak tanımış; bu durum elde edilen sonuçların doğrulanabilirliğini artırmıştır. Bu yönüyle çalışma, betimsel doküman incelemesine dayalı nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirliliği sağlamaya yönelik temel ölçütleri karşılamaktadır.

Bulgular

Sayıların Öğretiminde Türkçenin Yapısal ve Dil Bilgisel Özellikleri

Bu bölümde, 19. yüzyılda yabancı dil olarak Türkçe öğretimi amacıyla

hazırlanmış öğretim kitaplarında, sayıların öğretiminde Türkçenin yapısal ve dil bilgisel özelliklerine ilişkin bulgular, Tablo 2’de verilmiştir:

Tablo 2. *İncelenen kitaplarda sayı öğretimine ilişkin yapısal ve dil bilgisel unsurlar*

Yapısal / Dil Bilgisel Unsur	Açıklama	Tespit Edildiği Kitaplar	Kitap Sayısı
İsimlerde sayı kategorisi (teklik-çoğulluk)	İsimlerin sayı kategorisi bakımından tekil ve çoğul olarak sınıflandırılması/ açıklanması.	BAR.ARB, WICK.TSC dışındaki tüm kitaplar	31
Çoğul ekinin Latin harfli gösterimi	Çoğul ekinin Latin harfleriyle verilmesi	RED.GRLO dışındaki kitaplar	32
Çoğul ekinin Arap harfli gösterimi	Çoğul ekinin yalnızca Arap harfleriyle verilmesi	RED.GRLO	1
Arapça ve Farsça çoğul yapıları	Türkçe dışı çoğul sistemlerine yer verilmesi	DAV.GTL, BAR.ARB, RED.ASG, WELL.APG, HIND.TPTS, KEL.GOS, MÜL.LO, MAN.MOS, JEHT.TKG, JAU.EGT, HIND.GLT, RED.GRLO, PFIZ.GT, YOUS.GLO	14
“Bir” sayısının artikel işlevi	“Bir”in belirsiz artikel olarak kullanımı	DAV.GTL, MUT.ATG, BOYD.TING, BAR.APG, BAR.ARB, RED.OCL, YAT.STG, HOPE.GTL, ARN.OTG, SAI.TST, RED.ASG, WELL.APG, WAHR.OTS, MAN.MOS, MAL.GELT, YOUS.GLO	16
Ebcet hesabı	Harflerin sayısal değerleriyle ilişkilendirilmesi	BAR.ARB, RED.ASG, WAHR.OTS, WELL.APG, HIND.TPTS, JAU.EGT, HIND.GLT, RED.GRLO, PFIZ.GT, DUB.EGT, MAL.GELT, JEHT.TKG	12
Alfabe tablosunda harf-sayı değerleri	Tüm harflerin sayısal değerlerinin tabloyla gösterimi	DAV.GTL, MÜL.LO, JAU.EGT, PFIZ.GT, JEHT.TKG, DIE.CO, MAL.GFET, MAL.GELT, YOUS.GLO	9

Çoğulluk biçimbirimi {-lAr}	Çoğulluğun {-lAr} eki aracılığıyla biçimbirimsel olarak gösterilmesi.	BAR.ARB, WICK.TSC dışındaki tüm kitaplar	31
-----------------------------------	--	---	----

Tablo 2 incelendiğinde, sayı öğretimiyle ilişkili yapısal ve dil bilgisel unsurların incelenen kitapların büyük bölümünde yer aldığı görülmektedir. Tabloda “isimlerde sayı kategorisi (tekilik-çoğulluk)” ile “çoğulluk biçimbirimi {-lAr}” farklı dil bilgisel düzeyleri ifade etmeleri nedeniyle ayrı göstergeler olarak değerlendirilmiştir. İsimlerde sayı kategorisi, isimlerin tekil ve çoğul olarak sınıflandırılmasını ve bu ayrıma ilişkin açıklamaları kapsarken, çoğulluk biçimbirimi {-lAr}, çoğulluğun Türkçede biçimbirimsel olarak işaretlenmesini ifade etmektedir. İsimlerde sayı kategorisine ilişkin açıklamaların 31 kitapta yer aldığı belirlenmiştir. Benzer şekilde çoğulluk biçimbirimi {-lAr} toplam 31 kitapta tespit edilmiştir. Çoğul ekinin Latin harfleriyle gösterimine ise 32 kitapta rastlanırken Arap harfleriyle gösterimin yalnızca RED.GRLO kodlu kitapta yer aldığı belirlenmiştir.

Türkçe dışı çoğul sistemlerine, yani Arapça ve Farsça çoğul yapılarına on dört kitapta yer verilmiştir. “Bir” sayısının belirsiz artikel işleviyle kullanımı on altı kitapta tespit edilirken ebcet hesabına on iki kitapta değinildiği görülmektedir. Alfabe tablosunda harf-sayı değerlerinin gösterimi ise dokuz kitapta yer almaktadır. Bunun yanı sıra “bir” sayısının artikel işleviyle kullanımı ve ebcet hesabına yer verilmesi, sayı öğretiminin yalnızca dil bilgisel değil tarihsel ve kültürel boyutlarıyla da yapılandırıldığını göstermektedir. Bu dağılım; isimlerde sayı konusunun temel dil bilgisel unsurlarının kitapların büyük çoğunluğunda yer aldığını, tarihsel ve kültürel nitelikteki unsurların ise daha sınırlı sayıda eserde ele alındığını göstermektedir.

Sayı Öğretimi Bölümünün Kitaplarda Başlıklandırma Biçimleri

Bu bölümde, 19. yüzyılda yabancı dil olarak Türkçe öğretimi amacıyla hazırlanmış kitaplarda sayı öğretiminin nasıl yapılandırıldığı incelenmektedir. Özellikle sayı öğretiminin bağımsız bir bölüm olarak mı yoksa diğer dil bilgisi başlıkları içinde mi ele alındığı, kitapların öğretim anlayışını yansıtmaları bakımından önem taşımaktadır. Bu doğrultuda sayı öğretimine ayrılan bölümlerin başlıklandırma biçimleri, Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. İncelenen kitaplarda sayı öğretimi bölümünün başlıklandırma biçimleri

Başlıklandırma Türü	Açıklama	Kitaplar	Kitap Sayısı
Sayı numarasıyla ayrı bölüm (sıfatlardan sonra)	Sayı öğretiminin sıfatlardan sonra numaralandırılmış ayrı bir başlık olarak verilmesi	WAHR.OTS, FINK. TD, MAN.MOS, MÜL. LO, RED.ASG,HIND. TPTS, KEL.GOS, BERS.GTS, HIND. GLT, SCH.GTFA, DUB.EGT	11
Sayı numarasıyla ayrı bölüm (isim yapma yollarından sonra)	Sayı öğretiminin isim yapma yolları başlığından sonra numaralı bölüm olarak verilmesi	JAU.EGT	1
Sıfat başlığı altında alt başlık	Sayı öğretiminin sıfat başlığının alt başlığı olarak sunulması	RED.GRLO, YOUS. GLO	2
Sayı numarasıyla ayrı bölüm (zamirlerden sonra)	Sayı öğretiminin zamirler bölümünden sonra numaralı başlık olarak verilmesi	JEHT.TKG	1
Numarasız ayrı başlık (sıfatlardan sonra)	Sayı öğretiminin numara verilmeden sıfatlardan sonra ayrı başlık olarak sunulması	MUT.ATG, PIQ. GTOU, MAL.GELT, DIE.CO, PFIZ.GT, ARN.OTG, SAI.TST	7
Numarasız ayrı başlık (soru adlarından sonra)	Sayı öğretiminin soru adlarından sonra ayrı başlık olarak verilmesi	YAT.STG	1
Sıfatlar içinde	Sayı öğretiminin ayrı bir başlık açılmadan sıfatlar başlığı içinde verilmesi	DAV.GTL, RED.OCL, MAC.ATM, WELL. APG	4
Sayı öğretimine ayrı bölüm ayrılmayan	Sayı öğretiminin müstakil bir başlık altında ele alınmaması	WICK.TSC, MAL. GFET	2
Ayrı bir başlık altında verilmemesi	Sayı öğretiminin ayrı veya belirgin bir başlık altında sunulmaması	BOYD.TING, BAR. APG, BAR.ARB, HOP. EGTL	4

Tablo 3 incelendiğinde sayı öğretiminin kitaplarda farklı başlıklandırma biçimleriyle sunulduğu görülmektedir. En yaygın başlıklandırma biçiminin, sayı öğretiminin sıfatlardan sonra numaralandırılmış ayrı bir bölüm olarak verilmesi olduğu ve bu kullanımın 11 kitapta yer aldığı belirlenmiştir. Bunu, sayı öğretiminin sıfatlardan sonra numarasız ayrı bir başlık altında sunulduğu yedi kitap izlemektedir. Dört kitapta sayı öğretimi sıfatlarla ilgili genel bir başlık içerisinde ele alınırken diğer başlıklandırma biçimlerinin daha sınırlı sayıda eserde kullanıldığı görülmektedir. İncelenen 33 kitabın 29’unda sayı öğretiminin belirli bir başlıklandırma düzeni içerisinde sunulduğu, dört kitapta (BOYD.TING, BAR.APG, BAR.ARB ve HOP.EGTL) ise sayı öğretime özgü ayrı veya belirgin bir başlık kullanılmadığı tespit edilmiştir.

İncelenen Kitaplarda Asıl Sayıların Verilişine İlişkin Bulgular

Tablo 4’te XIX. yüzyılda yabancı dil olarak Türkçe öğretimi amacıyla hazırlanmış kitaplarda asıl sayıların hangi yöntemlerle sunulduğu gösterilmektedir. Asıl sayıların verilişine ilişkin bulgular Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4. Asıl sayıların veriliş şekilleri

Asıl Sayılar							
Rakamla Gösterim		Sayının Sözel Gösterimi		Arapça Sayı Öğretimi	Farsça Sayı Öğretimi	Listeyle Sunum	Öğretilen Dilde Anlamı
Türkçe	Arapça	Latin Harfleriyle	Arap Harfleriyle				
HIND. TPTS, BERS. GTS, KEL. GOS, WAHR. OTS, PIQ. GTOU, FINK. TD, MÜL. LO, MAN. MOS, HIND. GLT, SCH. GTFA, DAV. GTL, MUT. ATG, BOYD. TING,	HIND. TPTS, BERS. GTS, KEL. GOS, WAHR. OTS, PIQ. GTOU, FINK. TD, MÜL. LO, MAN. MOS, HIND. GLT, MAL. GFET, YOUS. GLO, DAV. GTL, BOYD. TING,	HIND. TPTS, BERS. GTS, KEL. GOS, WAHR. OTS, PIQ. GTOU, FINK. TD, MÜL. LO, MAN. MOS, JAU. EGT, SCH. GTFA, PFIZ.GT, DUB.EGT, MAL. GFET, MAL. GELT, YOUS. GLO, DAV.GTL, MUT.ATG, BOYD.	HIND. TPTS, BERS. GTS, KEL. GOS, WAHR. OTS, PIQ. GTOU, FINK. TD, MÜL. LO, MAN. MOS, JAU. EGT, RED. GRLO, PFIZ.GT, DUB.EGT, MAL. GFET, MAL. GELT, DAV.GTL, MUT.ATG, BOYD.	MAN. MOS, HIND. GLT, WELL. APG, KEL. GOS	MAN. MOS, HIND. GLT, DAV. GTL, WELL. APG, KEL. GOS	HIND. TPTS, BERS. GTS, WAHR. OTS, PIQ. GTOU, FINK. TD, MÜL. LO, MAN. MOS, JAU.EGT, HIND. GLT, SCH. GTFA, RED. GRLO, PFIZ.GT, DUB.EGT, MAL. GFET, YOUS. GLO, HOP. EGTL, SALTST, MAC. ATM, RED. ASG, JEHT. TKG	JAU. EGT, SCH. GTFA, RED. GRLO, PFIZ.GT, DUB. EGT, MAL. GFET, MAL. GELT, YOUS. GLO, HOP. EGTL, SALTST, MAC. ATM, RED. ASG, JEHT. TKG

BAR. ARB, BAR. APG, RED. OCL, YAT. STG, ARN. OTG, SAL.TST	BAR. ARB, BAR. APG, YAT. STG, HOP. EGTL, SAL. TST	TING, BAR.ARB, BAR. APG, RED. OCL, YAT. STG, ARN. OTG, SAL. TST, MAC. ATM, WELL. APG, RED. ASG, JEHT.TKG	TING, BAR.ARB, BAR. APG, YAT. STG, HOP. EGTL, SAL.TST, RED.ASG, JEHT.TKG			TING, BAR.ARB, BAR. APG, YAT. STG, HOP. EGTL, ARN. OTG, SAL.TST, WELL. APG, JEHT.TKG	
---	--	--	--	--	--	---	--

Tablo 4 incelendiğinde asıl sayıların öğretiminde rakamla gösterim ve sözel gösterime yaygın biçimde yer verildiği görülmektedir. Rakamla gösterimde Türkçe rakamların 19, Arapça rakamların ise 16 kitapta kullanıldığı belirlenmiştir. Sözel gösterimde ise asıl sayıların Latin harfleriyle 31, Arap harfleriyle 24 kitapta verildiği tespit edilmiştir. Bunun yanında asıl sayıların Farsça sayı öğretimiyle ilişkilendirilmesine 4 kitapta yer verilirken, listeleme yoluyla sunumun 5 kitapta tercih edildiği görülmektedir. Ayrıca asıl sayıların öğretim dilindeki anlamlarının 25 kitapta verildiği belirlenmiştir. Bu bulgular, asıl sayıların öğretiminde rakamsal ve sözel gösterimin birlikte kullanıldığını; bunun yanı sıra anlam verme, listeleme ve farklı dillerdeki sayı karşılıklarıyla ilişkilendirme gibi çeşitli sunum biçimlerinden de yararlanıldığını göstermektedir.

İncelenen Kitaplarda Sıra Sayıların Verilişine İlişkin Bulgular

Bu bölümde, XIX. yüzyılda yabancı dil olarak Türkçe öğretimi amacıyla hazırlanmış kitaplarda sıra sayıların hangi yollarla sunulduğu ele alınmaktadır. Sıra sayıların incelenen kitaplardaki verilişine ilişkin bulgular aşağıdaki Tablo 5'te gösterilmiştir:

Tablo 5. Sıra sayıların veriliş şekilleri

Sıra Sayıları						
Rakamla Gösterim	Sayının Sözel Gösterimi		Arapça Sayı Öğretimi	Farsça Sayı Öğretimi	Listeyle Sunum	Öğretim Dilinde Anlamı
	Latin Harfleriyle	Arap Harfleriyle				
HIND. TPTS, WAHR. OTS (Romen noktalı), FINK.TD (noktalı), MAN.MOS (noktalı), HIND.GLT, YAT.STG (noktalı)	HIND.GLT, BERS.GTS, KEL.GOS, PIQ.GTOU, FINK. TD, MÜL. LO, MAN. MOS, JEHT. TKG, JAU. EGT, DIE. CO, SCH. GTFA, PFIZ.GT, DUB.EGT, MAL. GFET, MAL. GELT, YOUS. GLO, DAV.GTL, BOYD. TING, BAR.APG, RED.OCL, YAT.STG, HOPEGTL, ARN.OTG, SAI.TST, MAC.ATM, WELL. APG, RED. ASG	HIND.GLT, BERS.GTS, KEL.GOS, WAHR. OTS, PIQ. GTOU, MÜL.LO, MAN. MOS, JEHT. TKG, JAU. EGT, DIE. CO, RED. GRLO, PFIZ.GT, DUB.EGT, MAL. GFET, MAL. GELT, YOUS. GLO, DAV.GTL, MUT.ATG, BOYD. TING, BAR. ARB, BAR. APG, YAT. STG, HOP. EGTL, SAI.TST, WELL. APG, RED. ASG	HIND. GLT, KEL. GOS, MAN. MOS, YOUS. GLO,SAI. TST, WELL. APG	HIND. GLT, KEL. GOS, MAN. MOS, YOUS. GLO,DAV. GTL	HIND. GLT, BERS. GTS, WAHR. OTS, FINK.TD, MAN. MOS,, SCH. GTFA, PFIZ.GT, DUB. EGT, MAL. GFET, DAV. GTL, BOYD. TING, SAI.TST	JEHT.TKG, DIE.CO, SCH.GTFA, RED.GRLO, PFIZ.GT, DUB.EGT, MAL.GFET, MAL.GELT, YOUS.GLO, MUT.ATG, BOYD. TING,BAR. ARB, BAR. APG, RED. OCL, YAT. STG, HOP. EGTL, ARN.OTG, SAI.TST, MAC.ATM, WELL.APG, RED.ASG

Tablo 5 incelendiğinde sıra sayılarının rakamla gösterimine altı kitapta yer verildiği görülmektedir. Sayının sözel gösterimi bakımından sıra sayılarının okunuşu Latin harfleriyle 27, Arap harfleriyle ise 26 kitapta verilmiştir. Sıra sayılarının Arapça sayı öğretimiyle ilişkilendirilmesine altı, Farsça sayı öğretimiyle ilişkilendirilmesine beş kitapta yer verilmiştir. Ayrıca sıra sayılarının listeleme yoluyla sunumu 12 kitapta kullanılırken, öğretim dilindeki anlamlarının verilmesine 22 kitapta yer verildiği belirlenmiştir. Bu bulgular, incelenen kitaplarda sıra sayılarının öğretiminde sözel gösterimin yaygın olarak kullanıldığını; bunun yanı sıra rakamla gösterim, farklı dillerdeki karşılıklarla ilişkilendirme, listeleme ve öğretim dilinde anlamlandırma gibi farklı sunum biçimlerinden de yararlandığını göstermektedir.

İncelenen Kitaplarda Üleştirme Sayılarının Verilişine İlişkin Bulgular

Bu bölümde, incelenen kitaplarda üleştirme sayılarının hangi biçimlerde sunulduğu ele alınmaktadır. Üleştirme sayılarının verilişine ilişkin bulgular aşağıdaki Tablo 6’da gösterilmiştir:

Tablo 6. Üleştirme sayılarının veriliş şekilleri

Üleştirme Sayıları		Farsça Sayı Öğretimi	Listeyle Sunum	Öğretilen Dilde Anlamı
Sayının Sözel Gösterimi				
Latin Harfleriyle	Arap Harfleriyle			
HIND.TPTS, BERS.GTS, KEL.GOS, WAHR.OTS, PIQ.GTOU, FINK.TD, MÜL.LO, MAN.MOS, JEHT.TKG, JAU.EGT, HIND.GLT, SCH.GTFA, PFIZ.GT, DIE.CO, DUB.EGT, MAL.GELT, YOUS.GLO, DAV.GTL, MUT.ATG, BOYD.TING, RED.OCL, HO.EGTL, ARN.OTG, SAI.TST, WELL.APG, RED.ASG	HIND.TPTS, BERS.GTS, KEL.GOS, WAHR.OTS, PIQ.GTOU, FINK.TD, MÜL.LO, MAN.MOS, JEHT.TKG, JAU.EGT, HIND.GLT, RED.GRLO, PFIZ.GT, DIE.CO, DUB.EGT, MAL.GELT, YOUS.GLO, DAV.GTL, MUT.ATG, BOYD.TING, BAR.ARB, HOP.EGTL, SAI.TST, WELL.APG, RED.ASG	DAV.GTL	JAU.EGT, HIND.GLT, SCH.GTFA, PFIZ.GT, DAV.GTL, BOYD.TING,	HIND.TPTS, BERS.GTS, KEL.GOS, PIQ.GTOU, FINK.TD, MÜL.LO, MAN.MOS, JEHT.TKG, JAU.EGT, HIND.GLT, SCH.GTFA, RED.GRLO, PFIZ.GT, DIE.CO, DUB.EGT, MAL.GELT, YOUS.GLO, DAV.GTL, MUT.ATG, BOYD.TING, BAR.ARB, RED.OCL, HOP.EGTL, ARN.OTG, SAI.TST, WELL.APG, RED.ASG

Tablo 6 incelendiğinde, üleştirme sayılarının sözel gösterimine yaygın biçimde yer verildiği görülmektedir. Sözel gösterimde üleştirme sayılarının Latin harfleriyle 26, Arap harfleriyle ise 25 kitapta verildiği belirlenmiştir. Üleştirme sayılarının Farsça sayı öğretimiyle ilişkilendirilmesine yalnızca 1 kitapta yer verilirken, listeleme yoluyla sunumun 6 kitapta tercih edildiği tespit edilmiştir. Ayrıca üleştirme sayılarının öğretim dilindeki anlamlarının 27 kitapta verildiği görülmektedir. Bu bulgular, üleştirme sayılarının öğretiminde sözel gösterim ve anlamlandırmanın ön planda olduğunu; listeleme ve Farsça sayı öğretimiyle ilişkilendirmenin ise daha sınırlı düzeyde kullanıldığını göstermektedir.

6. İncelenen Kitaplarda Kesir Sayılarının Verilişine İlişkin Bulgular

Bu bölümde, incelenen kitaplarda kesir sayılarının hangi biçimlerde sunulduğu ele alınmaktadır. Kesir sayılarının rakamla ifade edilmesi, listeleme yoluyla verilmesi ve kısa açıklamalarla desteklenmesine ilişkin bulgular aşağıdaki Tablo 7’de gösterilmektedir.

Tablo 7: Kesir sayılarının veriliş şekilleri

Kesir Sayıları						
Rakamla Gösterim	Sayının Sözel Gösterimi		Arapça Sayı Öğretimi	Farsça Sayı Öğretimi	Listeyle Sunum	Öğretilen Dilde Anlamı
Türkçe	Latin Harfleriyle	Arap Harfleriyle				
WAHR.OTS, FINK.TD, MÜL.LO, MAN.MOS, JEHT.TKG, RED.ASG	HIND.TPTS, BERS.GTS, DAV.GTL, BOYD.TING, KEL.GOS, WAHR.OTS, PIQ.GTOU, FINK.TD, MÜL.LO, MAN.MOS, JEHT.TKG, RED.OCL, HOPEGTL, ARN.OTG, SAI.TST, WELL.APG, RED.ASG, HIND.GLT, DIE.CO, DUB.EGT, MAL.GELT, MAL.GFET, YOUS.GLO	HIND.TPTS, BERS.GTS, DAV.GTL, BOYD.TING, KEL.GOS, WAHR.OTS, PIQ.GTOU, MÜL.LO, MAN.MOS, JEHT.TKG, BAR.ARB, YAT.STG, HOPEGTL, SAI.TST, WELL.APG, RED.ASG, HIND.GLT, RED.GRLO, DIE.CO, DUB.EGT, MAL.GELT, MAL.GFET, YOUS.GLO	WELL.APG	WELL.APG	HIND.TPTS, BERS.GTS, PIQ.GTOU, MAN.MOS, SAI.TST, HIND.GLT, MAL.GFET,	HIND.TPTS, BERS.GTS, DAV.GTL, BOYD.TING, KEL.GOS, WAHR.OTS, PIQ.GTOU, FINK.TD, MÜL.LO, MAN.MOS, BAR.ARB, RED.OCL, YAT.STG, HOPEGTL, ARN.OTG, SAI.TST, RED.ASG, HIND.GLT, RED.GRLO, DIE.CO, DUB.EGT, MAL.GELT, MAL.GFET, YOUS.GLO

Tablo 7 incelendiğinde kesir sayılarının öğretiminde sözel gösterime yaygın biçimde yer verildiği görülmektedir. Sözel gösterimde kesir sayılarının Türkçe ve Arapça karşılıklarının 23'er kitapta sunulduğu belirlenmiştir. Kesir sayılarının Latin harfleriyle gösterimine ise 6 kitapta yer verilmiş ve bu kullanımın diğer sözel gösterim biçimlerine göre daha sınırlı kaldığı tespit edilmiştir. Kesir sayılarının Farsça sayı öğretimiyle ilişkilendirilmesine yalnızca 1 kitapta yer verilirken, listeleme yoluyla sunumun 7 kitapta tercih edildiği görülmektedir. Ayrıca kesir sayılarının öğretim dilindeki anlamlarının 24 kitapta verildiği belirlenmiştir. Bu bulgular, kesir sayılarının öğretiminde sözel gösterim ve anlamlandırmanın ön planda olduğunu; listeleme, Latin harfleriyle gösterim ve Farsça sayı öğretimiyle ilişkilendirmenin ise daha sınırlı düzeyde kullanıldığını göstermektedir.

Sayı Öğretiminde Kullanılan Ölçü ve Miktar Bildiren Sözcükler

Bu bölümde, 19. yüzyılda yabancı dil olarak Türkçe öğretimi amacıyla hazırlanmış kitaplarda sayı öğretimi sırasında kullanılan ölçü ve miktar bildiren sözcükler ele alınmaktadır. Özellikle kesir, paylaşırma, tekrar ve nicelik bildiren sözcüklerin kullanım sıklığı, sayı öğretiminin hangi anlamsal ve dilsel unsurlar etrafında şekillendiğini ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır. İncelenen kitaplarda tespit edilen bu sözcüklerin dağılımı ve kullanım sıklıklığı aşağıdaki Tablo 8'de sunulmaktadır.

Tablo 8. Sayı öğretiminde kullanılan ölçü ve miktar bildiren sözcükler

Kelime	Anlam / İşlev	Tespit Edildiği Kitaplar	Kitap Sayısı
jarym	yarım	HIND.TPTS, BERS.GTS, KEL.GOS, WAHR.OTS, PIQ.GTOU, FINK.TD, MÜL.LO, MAN.MOS, JAU.EGT, HIND.GLT, MAL.GFET, MAL.GELT, MUT.ATG, BOYD.TING, BAR.ARB, HOPE.GTL, ARN.OTG, SAI.TST	18
butcuk	küçük parça / yarım	BERS.GTS, WAHR.OTS, PIQ.GTOU, FINK.TD, MÜL.LO, MAN.MOS, HIND.GLT, RED.GRLO, MAL.GELT, YOUS.GLO, BOYD.TING, BAR.ARB, RED.OCL, HOPE.GTL	14
nysf / yarım	yarım (Ar.)	BERS.GTS, KEL.GOS, WAHR.OTS, PIQ.GTOU, FINK.TD, MÜL.LO, MAN.MOS, HIND.GLT, MAL.GELT, YOUS.GLO, MUT.ATG, BAR.ARB, RED.OCL	13
rub	çeyrek	WAHR.OTS, PIQ.GTOU, FINK.TD, MÜL.LO, MAN.MOS, HIND.GLT, RED.GRLO, PFIZ.GT, MAL.GELT, YOUS.GLO, BAR.ARB	11

süls / tült	üçte bir	FINK.TD, MÜL.LO, MAN.MOS, JAU.EGT, HIND.GLT, RED.GRLO, PFIZ.GT, MAL.GELT, YOUS.GLO, BAR.ARB, RED.OCL	11
nefer / baş / rees / aded / dane / kıta / pare / parça / kalem	sayma/ölçme adları	WAHR.OTS, MAN.MOS, DUB.EGT, RED.GRLO, YOUS.GLO, BAR.ARB, HOPE.GTL, ARN.OTG, WELL.APG	9
kerre	kez	BERS.GTS, PIQ.GTOU, FINK.TD, PFIZ.GT, YOUS.GLO, HOPE.GTL, ARN.OTG	7
kat	kat	BERS.GTS, PIQ.GTOU, FINK.TD, PFIZ.GT, HOPE.GTL, ARN.OTG	6
kadar / keder	ölçü/sınır	BERS.GTS, PIQ.GTOU, WAHR.OTS, FINK.TD	4
defa	kez	WAHR.OTS, PIQ.GTOU, FINK.TD, PFIZ.GT	4
kez	kez	PIQ.GTOU, FINK.TD, PFIZ.GT, HOPE.GTL	4
çift	iki kat	BERS.GTS, FINK.TD	2
durlu	özel kullanım	PFIZ.GT	1
sulssān, khumss, sudss, sub', sumn, tuss', 'ushr	Arapça kesir adları	YOUS.GLO, RED.OCL	2

Not: Aynı satırda birlikte verilen sözcükler, benzer anlam veya işlev özellikleri nedeniyle aynı kategoride değerlendirilmiştir. Bu satırlarda belirtilen kitap sayısı, gruptaki sözcüklerin her birinin ayrı ayrı görüldüğü kitap sayısını değil, söz konusu sözcüklerden en az birinin tespit edildiği toplam kitap sayısını ifade etmektedir.

Tablo 8 incelendiğinde sayı öğretiminde en sık kullanılan sözcüğün *jarym* olduğu ve bu sözcüğün on sekiz kitapta yer aldığı görülmektedir. Bunu *butcuk* (on dört kitap) ile *nysf/yarım* (on üç kitap) sözcükleri izlemektedir. Kesir bildiren *rub* ve *süls/tült* sözcüklerinin her birinin on bir kitapta kullanıldığı tespit edilmiştir. Sayılarla birlikte kullanılan ölçü ve miktar bildiren diğer sözcüklerden *nefer*, *baş*, *aded*, *dane*, *pare* gibi kelimelerin dokuz; *kerre* sözcüğünün yedi; *kat* sözcüğünün ise altı kitapta yer aldığı görülmektedir. *Defa*, *kez* ve *kadar* gibi tekrar ve ölçü bildiren sözcüklerin her birinin dört; *çift* sözcüğünün iki ve *durlu* sözcüğünün ise yalnızca bir kitapta kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca Arapça kökenli kesir adlarının (*sulssān*, *khumss*, *sudss*, *sub'*, *sumn*, *tuss'*, *'ushr*) iki kitapta yer aldığı görülmektedir.

Sayı Öğretimine İlişkin Diğerk Bulgular

Bu bölümde; asıl, sıra, kesirli ve üleştirme sayılarının öğretimi dışında kalan ancak sayı öğretiminin kapsamını genişleten ve öğretim yaklaşımına ilişkin önemli ipuçları sunan bulgulara yer verilmiştir. Söz konusu bulgular; sayıların anlamsal kullanımları, kültürel bağlamları ve matematiksel özellikleri çerçevesinde alt temalar altında ele alınmış ve Tablo 9’da gösterilmiştir:

Tablo 9. Sayı öğretimine ilişkin diğerk bulgular

Alt Tema	Bulgu	Tespit Edildiğı Kitaplar	Kitap Sayısı
Anlamsal / Söylemsel Kullanımlar	Sayıların mecaz anlamda kullanımı	HIND.TPTS, BERS.GTS, FINK.TD, JAU.EGT, HIND. GLT	5
	İkileme yapılarında sayı kullanımı	FINK.TD, MÜL.LO, JAU.EGT, HIND.GLT, RED.GRLO, MAL. GELT	6
	Sayılar -lık / -luğ ekinin getirilmesi	WAHR.OTS, FINK.TD, HIND. GLT, PFİZ.GT, HOPEGTL, MAC.ATM	6
	Sayıdan sonra ismin çoğul yapılmaması kuralı	FINK.TD, MAN.MOS, JAU. EGT, HIND.GLT, RED.GRLO, DUB.EGT, MUT.ATG, BOYD. TING, RED.OCL, HOPEGTL	10
Kültürel / Gündelik Bağlamlar	Şans oyunları (zar, tavla, sayma oyunu)	MAN.MOS, HIND.GLT, BOYD.TING	3
	Takvimle ilgili bilgilerin verilmesi	FINK.TD, MAN.MOS	2
	Para ve ölçü birimlerine yer verilmesi	MUT.ATG, BAR.ARB, BOYD. TING	3
Matematiksel / Teknik Özellikler	Büyük sayıların ayrıntılı anlatımı	BERS.GTS, FINK.TD, MÜL. LO, RED.GRLO, PFİZ.GT, DUB.EGT, BOYD.TING, RED. OCL, YAT.STG	9
	“0” sayısının kullanımı	PIQ.GTOU, MÜL.LO	2
	“Million” sayısının kullanımı	KEL.GOS, FINK.TD, PIQ. GTOU, MÜL.LO, HIND.GLT, RED.GRLO, DUB.EGT, MAL. GFET, RED.OCL, YAT.STG	10

	Aritmetik işlemlere yer verilmesi	YAT.STG	1
	Sayılar da virgül kullanımı kuralı	FINK.TD, WELL.APG	2

Tablo 9 incelendiğinde; sayı öğretimine ilişkin tamamlayıcı bulguların farklı sıklıklarda ele alındığı görülmektedir. Sayıların mecaz anlamda kullanımına beş; ikileme yapılarında sayı kullanımına altı ve sayılara *-lık/-luğ* ekinin getirilmesine altı kitapta yer verilmiştir. Sayıdan sonra ismin çoğul yapılmaması kuralı on kitapta tespit edilmiştir.

Kültürel bağlamda sayıların şans oyunları ile ilişkilendirilmesi üç; takvimle ilgili bilgilerin verilmesi iki; para ve ölçü birimlerine yer verilmesi ise üç kitapta görülmektedir. Matematiksel ve teknik özellikler açısından büyük sayıların ayrıntılı anlatımı dokuz; “0” sayısı iki; “million” sayısı on; aritmetik işlemler bir ve sayılar arasında virgül kullanımına ilişkin kurallar iki kitapta yer almaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, XIX. yüzyılda yabancı dillerde yazılmış Türkçe öğretim kitaplarında sayı öğretiminin yapı, içerik ve sunum özellikleri incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar, sayı öğretiminin yalnızca asıl, sıra, kesir ve üleştirme sayılarının aktarımıyla sınırlı kalmadığını; dil bilgisel, anlamsal ve kullanımsal boyutlarıyla ele alındığını göstermektedir. İncelenen kitaplarda sayı öğretiminin çoğunlukla ayrı bir bölüm altında verilmesi ve sıfatlarla ilişkilendirilerek konumlandırılması, sayıların dönemin Türkçe öğretim anlayışında belirgin bir dil bilgisel kategori olarak değerlendirildiğini düşündürmektedir. Bununla birlikte başlıklandırma ve sunum biçimlerindeki farklılıklar, XIX. yüzyılda yabancılara Türkçe öğretiminde sayıların öğretimine ilişkin ortak ve standartlaşmış bir öğretim düzeninin bulunmadığını göstermektedir.

Sayı öğretiminde Türkçenin yapısal özelliklerine ilişkin sonuçlar değerlendirildiğinde, incelenen kitaplarda özellikle tekillik-çoğulluk ayrımı ile çoğulluk biçimbirimi {-lAr}'ın öğretimine geniş ölçüde yer verildiği görülmektedir. Bu durum, sayı kategorisinin yalnızca sayı adlarından oluşan sözlüksel bir alan olarak değil, isimlerin nicelik bakımından görünümünü belirleyen dil bilgisel bir kategori olarak ele alındığını göstermektedir. Nitekim Korkmaz (2003), sayıyı bir sözcüğün karşıladığı kavramın

teklik-çokluk bakımından görünümünü yansıtan bir dil bilgisi kategorisi olarak tanımlamaktadır. Benzer şekilde Corbett (2004), sayı kategorisinin dillerdeki en yaygın görünümünün tekil-çoğul karşıtlığı olduğunu belirtmektedir. Türkçe açısından Kerimoğlu (2017) ise çoğulluğun yalnızca {-lar} biçim birimiyle değil, sayı sözcükleri ve diğer dilsel yapılar aracılığıyla da ifade edilebildiğine dikkat çekmektedir. Bu çerçevede incelenen tarihsel öğretim kitaplarında sayıların tekillik-çoğulluk ve çoğulluk biçim birimiyle ilişkilendirilmesi, sayı öğretiminin sayı adlarının ezberletilmesinin ötesinde Türkçenin yapısal özelliklerinin öğretimiyle birlikte ele alındığını ortaya koymaktadır.

Asıl, sıra, kesir ve üleştirme sayılarının sunuluş biçimleri birlikte değerlendirildiğinde, sayı türlerine göre farklı öğretim tercihlerinin benimsendiği görülmektedir. Asıl ve sıra sayılarında rakamsal ve sözel gösterimin daha belirgin olması, bu sayı türlerinde biçimsel tanıma ve adlandırmanın öncelendiğine; kesir ve üleştirme sayılarında anlamın daha fazla öne çıkması ise bu yapıların kavramsal ilişkilerinin açıklanmasına daha fazla ihtiyaç duyulduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla incelenen eserlerde sayı öğretiminin bütün sayı türleri için aynı biçimde yapılandırılmadığı, sayı türünün niteliğine bağlı olarak sunum biçiminin değişebildiği söylenebilir. Bu çeşitlilik, dönemin kitaplarında ortak bir sayı öğretimi modelinin bulunmadığını göstermekle birlikte, yazarların öğretilecek yapının özelliklerine göre farklı açıklama ve gösterim yollarına başvurduklarını da ortaya koymaktadır.

Sayı adlarının incelenen eserlerde farklı dil bilgisel yapılar, ölçü-miktar ifadeleri ve günlük kullanımlarla birlikte ele alınması, sayıların temel söz varlığı içerisindeki işlevsel konumuyla da ilişkilendirilebilir. Aksan (2011), *bir, iki, beş, on, yüz, bin* gibi sayı adlarını temel söz varlığının unsurları arasında değerlendirmekte ve bunların dilin tarihsel sürecinde görece az değişime uğrayan öğelerden olduğunu belirtmektedir. Bu açıdan XIX. yüzyıl Türkçe öğretim kitaplarında sayıların yalnızca rakamsal karşılıklarıyla değil, farklı kullanım ve anlam ilişkileriyle birlikte öğretilmesi, sayı adlarının temel söz varlığı içerisindeki öneminin tarihsel öğretim materyallerine de yansımalarını düşündürmektedir.

Ölçü ve miktar bildiren sözcüklere ilişkin sonuçlar da sayı öğretiminin kullanımsal boyutunu desteklemektedir. *Jarym, butcuk, rub, süls* gibi kesir ve miktar bildiren sözcüklerin yanı sıra *defe, baş, göz, aded, dane, kıta,*

pare, *parça* ve *kalem* gibi sayı ve ölçmeyle ilişkili ifadelerin eserlerde kullanılması, sayı öğretiminin günlük yaşamda karşılaşılabilecek nicelik, ölçme ve paylaşırma durumlarıyla ilişkilendirildiğini göstermektedir. Bu durum, incelenen kitaplarda sayı öğretiminin yalnızca dil bilgisel kuralların aktarılması biçiminde değil, sayıların kullanım alanlarını kapsayacak şekilde de yapılandırıldığını ortaya koymaktadır.

Bu çalışmanın tarihsel yabancılara Türkçe öğretimi alan yazınına temel katkısı, sayı öğretimini bağımsız bir inceleme konusu olarak ele alması ve XIX. yüzyılda farklı yabancı dillerde hazırlanmış 33 Türkçe öğretim kitabını aynı analiz çerçevesinde karşılaştırmasıdır. Önceki araştırmalarda tarihsel Türkçe öğretim kitaplarının çeşitli dilsel ve öğretimsel özellikleri ele alınmış olmakla birlikte, sayı öğretiminin başlıklandırılması, sayı türlerinin sunuluş biçimleri, Türkçenin yapısal özellikleriyle ilişkisi, ölçü ve miktar bildiren söz varlığı ve özel kullanım biçimleri bir arada ve karşılaştırmalı olarak incelenmemiştir. Bu araştırma, söz konusu boyutları sistematik biçimde ortaya koyarak XIX. yüzyılda yabancılara Türkçe öğretiminde sayıların nasıl kavramsallaştırıldığı ve öğretime nasıl aktarıldığına ilişkin bütüncül bir görünüm sunmaktadır. Böylece çalışma, tarihsel Türkçe öğretim materyallerinin yalnızca genel dil bilgisi veya söz varlığı açısından değil, belirli bir dilsel kategorinin öğretim süreci açısından da incelenebileceğini göstermektedir.

Bu çalışmada elde edilen bulgular doğrultusunda, sayı öğretiminin tarihsel gelişimini ve dil öğretimindeki yerini daha ayrıntılı biçimde ortaya koymaya yönelik aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

- XIX. yüzyılda yabancılara Türkçe öğretimi amacıyla hazırlanmış sayı öğretimi uygulamalarıyla günümüzde yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan sayı öğretimi yaklaşımları karşılaştırmalı olarak incelenebilir.
- Farklı tarihsel dönemlere ait ya da farklı dillerde yazılmış Türkçe öğretim kitapları seçilerek, ilgili dönemlerin sayı öğretimine ilişkin anlayışları üzerine yeni çalışmalar yapılabilir.
- Türkçenin XIX. yüzyıldaki dil özelliklerinin belirlenmesine yönelik araştırmalarda, bu çalışmada derlem olarak incelenen eserlerden yararlanılabilir.
- Sayı adlandırmaları üzerine yapılacak etimolojik incelemelerde, incelenen kitapların sunduğu tarihsel ve dilsel veriler önemli bir kaynak olarak değerlendirilebilir.

Kaynakça

- [1] Açıık, F. (2012). Türkçe öğretimi üzerine yabancı yazarların hazırladığı ders kitaplarında söz dağarcığı ve kültürel unsurlar: “A Practical Grammar of the Turkish Language”, “Turkish Literary Reader” ve “Gramatika Turetskogo Yazıkı” örneklemlerinde. M. N. Önal (Ed.), *IV. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildirileri* içinde (ss. 597–609). Ankara.
- [2] Aksan, D. (2011). *Her yönüyle dil (Ana çizgileriyle dilbilim)*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- [3] Barın, E. (2003). Yabancılarla Türkçenin öğretiminde temel söz varlığının önemi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (13), 311.
- [4] Bölükbaş, F. ve Keskin, F. (2010). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde metinlerin kültür aktarımındaki işlevi. *Turkish Studies*, 5(4), 221–235.
- [5] Büyüköztürk, ř., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, ř. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (2. bs.). Pegem Akademi.
- [6] Clauson, G. (1959). The Turkish numerals. *Journal of the Royal Asiatic Society*, 91(1–2), 19–31.
- [7] Corbett, G. G. (2004). *Number*. Cambridge University Press.
- [8] Ergin, M. (2007). *Türk dili*. Bayrak Basım Yayım Tanıtım.
- [9] Gültekin, İ. (2017). Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi siyaseti ve stratejileri. İ. Gültekin ve M. Balcı (Ed.), *Uygulamalı Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi El Kitabı* içinde (ss. 43–135). Kesit Yayınları.
- [10] Güzel, A. ve Barın, E. (2013). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi*. Akçağ Yayınları.
- [11] Kerimoğlu, C. (2017). *Genel dilbilime giriş*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- [12] Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi grameri: şekil bilgisi*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- [13] Oral, M. (2004). Türkoloji tarihinde 1926 Bakû Türkiyat Kongresi. *Folklor/Edebiyat*, (37), 17–37.
- [14] Özdemir, N. (2005). Almanya ve Berlin’deki Türkoloji araştırmaları tarihi ve Freie Universität Berlin Türkoloji Enstitüsü. *Millî Folklor*, (17), 32.

- [15] Scott, D., & Morrison, M. (2005). *Key ideas in educational research*. Continuum International Publishing.
- [16] Şenaysoy, S. (2016). *Eski Türkçede sayılar* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.
- [17] Süğümlü, A. A. (2023). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e yabancı dillerde yazılmış Türkçe dil öğretimi kitaplarının karşılaştırmalı incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ordu Üniversitesi.
- [18] Süğümlü, A. A. ve Yıldız, H. (2024). 19 ve 20. yüzyıllarda yabancı dillerde yazılmış Türkçe öğretimi kitaplarında Türk lehçe ve ağızlarının görünümü. *Uluslararası Türkçe Öğretimi Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 220–236.
- [19] Yalap, H. ve Kılıç, G. (2021). 19. yüzyıl İngiltere'sinde Türkçenin bir gramer kitabı: Abu Said ve "Turkish Self-Taught". *Journal of Turkish Research Institute*, (70), 33-48.
- [20] Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınları.

İncelenen Kaynaklar

- [1] Arnold, E. (1877). *A simple transliteral grammar of the Turkish language with dialogues and vocabulary*. London: Trübner Co. Ludgate Hill. <https://archive.org/details/simpletransliter00arno> adresinden erişilmiştir.
- [2] Barker, W. B. (1854). *A practical grammar of the Turkish language: with dialogues and vocabulary*. London: Bernard Quaritch. https://books.google.com.tr/books?id=_gAGAAAAQAAJ&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false adresinden erişilmiştir.
- [3] Barker, W. B. (1854). *A reading book of the Turkish language, with a grammar and vocabulary; containing a selection of original tales, literally translated, and accompanied by grammatical references: the pronunciation of each word given as now used in Constantinople*. London: James Madden. <https://books.google.so/books?id=pIxKPpczT8MC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false> adresinden erişilmiştir.
- [4] Berswordt. (1839). *Neueste grammatik der türkischen sprache für deutsche zum selbstunterricht: nebst einer reichhaltigen sammlung von gesprächen, so wie einer türkisch-deutschen und deutsch-türkischen wörter-sammlung*, Berlin: In Verlag bei Ferdinand Dümmler. <https://archive.org>.

org/details/neuestegrammatik00bers adresinden erişilmiştir.

[5] Boyd, C. (1842). *The Turkish interpreter or a new grammar of the Turkish language respectfully inscribed to the right honorable the earl of Abendeen K. T. secretary of state for foreign affairs*. Paris: Jacob / London: Smith Elder. https://www.google.com.tr/books/edition/The_Turkish_Interpreter/jLdViwT7rwQC?hl=tr&gbpv=1&dq=Boyd,+Charles,+The+Turkish+interpreter+or+a+new+grammar+of+the+Turkish+language&printsec=frontcover adresinden erişilmiştir.

[6] Davids, A. L. (1832). *A grammar of the Turkish language: with a preliminary discourse on the language and literature of the Turkish nations, a copious vocabulary, dialogues, a collection of extracts in prose and verse, and lithographed specimens of various ancient and modern manuscripts*. London: Sold by Parbury & Allen. <https://archive.org/details/grammarof-turkish00davarich/page/n5/mode/2up> adresinden erişilmiştir.

[7] Dieterici, F. H. (1854). *Chrestomathie Ottomane précédée de tableaux grammaticaux et suivie d'un glossaire Turc-Français, chez george reimer*. Berlin: Chez George Primer. https://books.google.com.tr/books?id=88ej-BM8cuVsC&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false adresinden erişilmiştir.

[8] Dubeux, L. (1856). *Éléments de la grammaire turque, à l'usage des élèves de l'École impériale et spéciale des langues orientales vivantes*. Paris: B. Duprat. <https://archive.org/details/elementsdelagram00dube/page/n5/mode/2up> adresinden erişilmiştir.

[9] Fink, L. (1879). *Türkischer dragoman*. Leipzig: F. A. Brockhaus. <https://www.digitale-sammlungen.de/en/view/bsb11009550?page=5> adresinden erişilmiştir.

[10] Fuat Efendi ve Ahmet Cevdet Pařa. (1855). *Grammatik der Osmanischen sprache von Fu'ad-Efendi und Gävdät-Efendi* (Çev. H. Kellgren). Druckerei der Finnischen Litteratur-Gesellschaft, Helsingfors. <https://www.digitale-sammlungen.de/de/view/bsb10572721?page=3> adresinden erişilmiştir.

[11] Hindoglou, A. (1834.). *Grammaire théorique et pratique de la langue Turke, telle qu'elle est parlée à Constantinople*. Dondey-Dupré. <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=njp.32101063973067&seq=9> adresinden erişilmiştir.

- [12] Hindoglou, A. (1829). *Theoretisch - praktische Türkische sprachlehre für Deutsche*. Wien: Anton Edler v. Schmid.
- [13] Hopkins, F. L. (1877). *Elementary grammar of the Turkish language: With a few easy exercises*. London: Trübner and Co. <https://archive.org/details/elementarygramm00hopkgoog> adresinden erişilmiştir.
- [14] Jaubert, P. A. (1833). *Éléments de la grammaire Turke*. Paris: Dundey-Dupré Péré et Fils. <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uva.x000827868&view=1up&seq=9> adresinden erişilmiştir.
- [15] Jehlitschka, H. (1895). *Türkisches konversations – grammatik*. Heidelberg. <https://archive.org/details/trkischekonvers00unkngoog/page/n5/mode/2up> adresinden erişilmiştir.
- [16] Mackenzie, C., F. (1879). *A Turkish manual: comprising a condensed grammar with idiomatic phrases, exercises, and dialogues, and vocabulary*. London: Publishers to the India Office. https://books.google.com.tr/books?id=5DxbAAAAQAAJ&printsec=frontcover&hl=tr&source=gb_s_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false adresinden erişilmiştir.
- [17] Mallouf, N. (1860). *Guide En Trois Langues Française Anglaise et Turquie*. Paris: Maisonneuve. <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015065411947&seq=6> adresinden erişilmiştir.
- [18] Mallouf, N. (1862). *Grammaire élémentaire de la langue Turque*. Paris: Maisonneuve. https://books.google.com.tr/books?id=S_MNAAA-AMAAJ&printsec=frontcover&hl=tr&source=gb_s_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false adresinden erişilmiştir.
- [19] Manissadjiman, J. J. (1893). *Mürsid-i lisân-y 'Osmâni - Lehrbuch der modernen Osmanisches Sprache*. Stuttgart: W. Spemann. <https://archive.org/details/mrsidilisanyos00maniuoft> adresinden erişilmiştir.
- [20] Mutti, G. (1834). *A Turkish grammar compiled for the use of travellers*. F. D. Ramos, Government Gazette Press.
- [21] Müller, A. (1889). *Türkische grammatik mit paradigm, litteratur, chrestomathia und glossar*. Berlin: H. Reuther's Verlagsbuchhandlung. <https://archive.org/details/trkischegrammat01giesgoog/page/n6/mode/2up> adresinden erişilmiştir.
- [22] Piquere, P. J. (1870). *Grammatik der Türkisch - Osmanische umgansprache*. Wien: Published by Albert A. Wenedikt.

[23] Redhouse, J. W. (1884). *A simplified grammar of the Ottoman-Turkish language*. London: Trübner Co. Ludgate Hill. <https://archive.org/details/simplifiedgramma00redhuoft/page/n5/mode/2up> adresinden erişilmiştir.

[24] Redhouse, J. W. (1846). *Grammaire Raisonnée De La Langue Ottomane suivie d'un appendice contenant l'analyse d'un morceau de composition Ottomane ou sont démontrées les différentes règles auxquelles les mots sont assujettis*. Paris: Gide et cie libraires – éditeurs. <https://archive.org/details/grammaireraison00redhgoog/page/n9/mode/2up> adresinden erişilmiştir.

[25] Redhouse, J. W. (1855). *The Turkish campaigner's vade-mecum of ottoman colloquial language*. London: Published by Thomas Harrison. https://books.google.com.tr/books?id=jD1bAAAAQAAJ&printsec=front-cover&hl=tr&source=gbg_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false adresinden erişilmiştir.

[26] Pfizmaier, A. (1847). *Grammaire Turque ou développement séparé et méthodique des trois genres de style usités, savoir l'arabe, le Persan et le Tartare*. Viyana. https://books.google.com.tr/books?id=SbwVAAAAYAAJ&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbg_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false adresinden erişilmiştir.

[27] Said, A. (1877). *Oriental grammars after an easy and practical method- Part XII the Turkish language*. London: Franz Thimm. <https://archive.org/details/turkishselftaugh00abusrich> adresinden erişilmiştir.

[28] Schroeder, G. (1835). *Grammaire turque à l'usage des Français et Anglais*. Éd. revue, augmentée d'une version angl. Leipzig: Othon Wigand. https://books.google.bi/books?id=43gBAAAAQAAJ&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbg_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false adresinden erişilmiştir.

[29] Wahrmund, A. (1869). *Praktisches handbuch der Osmanisch-Türkischen sprache*. Giessen.

[30] Wells, C. (1880). *A practical grammar of the Turkish language (as spoken and written). with exercises for translation into Turkish, quotations from Turkish authors illustrating Turkish syntax and composition, and such rules of the Arabic and Persian grammars as have been adopted by the Osmanlı's, the pronunciation being given in English letters throughout*. London: Bernard Quaritch. <https://archive.org/details/in.ernet>.

dli.2015.31137/page/n1/mode/2up adresinden erişilmiştir.

[31] Wickerhauser, M. (1853). *Wegweiser zum verständniss der Türkischen sprache: eine Deutsch-Türkische chrestomathie*. Wien: Aus der kaiserlich-königlichen hof- und staatsdruckerei. <https://archive.org/details/wegweiserzumver00wickgoog/page/n7/mode/2up> adresinden erişilmiştir.

[32] Yates, E. (1857). *The elements of the science of grammar, illustrated by a comparison of the structure of the English and Turkish languages*. London: Allen. https://books.google.com.tr/books?id=uDxbAAAAQAAJ&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false adresinden erişilmiştir.

[33] Youssof, R. (1892). *Grammaire complete de la langue Ottomane comprenant les trois éléments Turc, Persan et Arabe hamenée, d'après une methode nouvelle, aux principes les plus clairs et les plus simples*. Constantinople. <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uiug.30112067716032&view=1up&seq=7> adresinden erişilmiştir.

Extended Abstract

The examination of works written in earlier periods from various perspectives not only reveals the developmental trajectory of approaches used in teaching Turkish as a foreign language at that time but also sheds light on the historical and cultural background of the period through the techniques and instructional materials employed. In line with this purpose, the present study aims to identify the status of numerals—considered one of the fundamental components of a language's core vocabulary—in nineteenth-century works used in the teaching of Turkish as a foreign language. Similarly, Şenaysoy (2016) notes that numerals, which constitute part of a language's basic vocabulary, are regarded as one of the important indicators used in determining linguistic kinship across languages. For this reason, societies have developed original numeral systems aligned with their communicative needs and cultural accumulations in order to express quantities.

A review of the literature indicates that studies on the historical dimension of teaching Turkish as a foreign language have predominantly focused on general grammatical structures and core vocabulary. At the same time, the teaching of numerals has mostly been addressed within the context of contemporary instructional materials. However, numerals constitute not only one of the fundamental conceptual domains of language but also encompass cultural and functional dimensions through their roles in meas-

urement, distribution, and ordering. From this perspective, they warrant separate and detailed examination within historical teaching materials. Although there are studies on Turkish language teaching textbooks prepared in various European languages during the nineteenth century, research specifically focusing on how numeral instruction was structured in these works remains limited. In particular, issues such as under which headings numerals were presented, through which instructional formats they were taught, and how they were associated with the structural features of Turkish have not been examined in sufficient detail. In this context, studies that place numeral instruction at the center of analysis in nineteenth-century Turkish teaching textbooks written in foreign languages are almost nonexistent. Accordingly, the present study aims to address a significant gap in the field of historical Turkish language teaching by focusing on the instruction of numerals. It seeks to contribute to a deeper understanding of the historical development of teaching Turkish as a foreign language and to provide a theoretical foundation for contemporary practices.

This study examines the sections devoted to the teaching of numerals in textbooks for teaching Turkish to foreigners, written in English, French, and German during the nineteenth century. For this purpose, the document analysis method, a qualitative research approach, was employed. Yıldırım and Şimşek (2016) define document analysis as the process of examining written documents containing information related to the phenomena under investigation. Similarly, Scott and Morrison (2005) describe document analysis as a technique based on the use of pre-existing or naturally occurring materials.

The rationale for examining textbooks written in different languages (English, German, and French) together is not to conduct a direct cross-linguistic comparison, but rather to present a multifaceted overview of numeral instruction in the nineteenth century. Accordingly, the data were evaluated not to identify linguistic superiority or differences, but to describe general tendencies and common practices in the teaching of numerals.

The findings indicate that numeral instruction was not limited to the presentation of basic numeral types, but also addressed grammatical, semantic, and usage-related dimensions. In the majority of the textbooks examined, numeral instruction was presented as a separate section and was generally positioned after adjectives, suggesting that numerals were regarded as an

important grammatical category within the language teaching approaches of the period. However, it was also observed that there was no consistency among the textbooks in terms of section headings. When the presentation of cardinal, ordinal, fractional, and distributive numerals was considered collectively, formal elements—such as numerical notation and pronunciation—were found to be predominantly emphasized. While the use of numerals and their pronunciation was common in the teaching of cardinal and ordinal numbers, meaning-based explanations were more prominent in the instruction of fractional and distributive numerals. This finding suggests that instructional priorities varied by numeral type and that written and semantic explanations were considered particularly necessary for fractional structures.

Findings related to the structural and grammatical features of Turkish indicate that most of the textbooks addressed the singular–plural distinction and the use of plural suffixes. The study also revealed that supplementary elements related to numeral instruction were addressed with varying frequency across the textbooks. The inclusion of figurative uses of numerals, reduplications, detailed explanations of large numbers, arithmetic operations, and orthographic rules in some textbooks demonstrates that numeral instruction was treated not merely as a grammatical topic but also as a domain supporting functional language use. However, the lack of systematic presentation of these elements across all textbooks points to individual differences in instructional approaches.

Findings on words expressing measurement and quantity indicate that numeral instruction was particularly focused on the concepts of fractions and distribution. The frequent use of terms such as *jarym*, *butcuk*, *rub*, and *süls* suggests that numeral instruction was supported through references to everyday life and measurement practices. Conversely, the limited occurrence of certain terms in only a few textbooks indicates that authorial preference and target audience played a determining role in lexical selection. In conclusion, the analysis shows that numerical instruction in the examined textbooks was not structured around a standardized instructional model but rather organized around diverse grammatical frameworks. The findings of the study provide a detailed and systematic account of numeral instruction within the literature on historical Turkish language teaching and offer a solid foundation for future research in this field.